РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки юридичних наук,

доцентки кафедри теорії та історії права та держави

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Богдан Ольги Василівни

на дисертацію **Крапивіна Євгена Олексійовича**

«Основні засади юридичного позитивізму у сучасних доктринах Великої Британії та США»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 – Право, галуззю знань 08 – Право

Актуальність дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження Крапивіна Є.О. присвячене актуальній у науковому та практичному аспектах проблематиці – комплексному аналізу юридичного позитивізму в англо-американській правовій традиції. Необхідно погодитися з автором роботи в тому, що юридичний позитивізм у вітчизняній правовій науці вивчався переважно через призму континентальних концепцій, тоді як його англо-американська версія залишається недостатньо дослідженою на монографічному рівні.

Актуальність теми обумовлена парадоксальним сприйняттям юридичного позитивізму: якщо в континентальній Європі його нерідко критикують як підхід, що виявився нездатним запобігти тоталітаризму, то у Великій Британії та США він і досі залишається теоретично впливовим напрямом у країнах, які впродовж XX-XXI № вважаються взірцевими демократіями. Це протиріччя потребує наукового осмислення. Дисертація має на меті спростувати спрощене уявлення про юридичний позитивізм як виключно остінівську теорію «наказу суверена, забезпеченого санкцією», і показати еволюцію цього напряму – від класичного до сучасного розуміння.

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 418 11424
«10» 06 2026 р.

Актуальність дослідження зростає у контексті євроінтеграційних прагнень України. Розуміння засад англо-американського юридичного позитивізму є важливим для вдосконалення вітчизняної правової доктрини та судової практики, зокрема в умовах адаптації до стандартів верховенства права. Зберігається низка концептуальних прогалин в українській правовій науці, що зумовлюють постановку наукової проблеми дослідження Крапивіна Є.О.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість і достовірність положень, висновків і рекомендацій здобувача підтверджується значним обсягом опрацьованих джерел, серед яких переважають першоджерела англійською мовою, більшість з яких автор переклав самостійно. Дисертаційна робота Крапивіна Є.О. складається зі вступу, трьох розділів, що містять дванадцять підрозділів, висновків до підрозділів, загальних висновків, одного додатку (тезауруса) та списку використаних джерел.

Методологічну основу дисертації становить комплекс загальнонаукових принципів пізнання у поєднанні з різними методологічними підходами. Дисертантом застосовано: історичний метод – для вивчення еволюції англо-американського юридичного позитивізму; логічний та формально-логічний методи – для аналізу концептуального розвитку наукових напрямів з використанням інструментів аналітичної філософії; порівняльний метод – для зіставлення різних типів праворозуміння; формально-аналітичний метод – для визначення вихідних положень різних концепцій; емпіричний метод – реалізовано через контент-аналіз рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду.

Слід окремо відзначити міцну теоретичну базу виконаної роботи. Вже на рівні дефінітивного аналізу основних понять і категорій Крапивін Є.О. продемонстрував глибоку філософсько-правову ерудицію. Дисертант

цілком слушно звернувся до ідей Т. Гоббса, Дж. Бентама, Дж. Остіна, Г. Гарта, Дж. Раза, С. Шапіро, К. Хімми та інших мислителів, що дало змогу побудувати цілісну аналітичну рамку дослідження.

Авторська чотириетапна періодизація розвитку англо-американського юридичного позитивізму (докласичний, класичний, сучасний, надсучасний) у поєднанні з єдиною аналітичною рамкою трьох тез (соціальна теза, теза про розмежування права і моралі, теза про роль державного примусу) є важливим науковим здобутком. Особливою заслугою автора є введення в український науковий обіг концепцій К. Хімми та С. Шапіро, які до цього часу майже не були відомі ні в теорії права, ні в юридичній практиці в Україні.

Важливою перевагою роботи є те, що дисертант не лише виклав теоретичні положення, а й критично їх оцінив і дослідив прояви відповідних ідей у рішеннях вищих судових інстанцій. Додаток №1 – тезаурус – безумовно стане корисним інструментом для подальших досліджень відповідної тематики. Висновки дисертації є повними, логічними та відповідають поставленій меті. Основні результати досліджень Крапивіна Є.О. достатньою мірою обґрунтовані, їхня наукова достовірність не викликає сумнівів.

Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дисертаційної роботи обумовлена тим, що вона є першим в українській правовій науці комплексним дослідженням сучасного англо-американського юридичного позитивізму. Наукова новизна та авторський внесок у дослідження проблеми охоплюють такі положення, висновки та пропозиції:

уперше: запропоновано авторську чотириетапну періодизацію розвитку англо-американського юридичного позитивізму (докласичний, класичний, сучасний, надсучасний); введено в український науковий обіг концепції «примусової природи права» К. Хімми та «планувальної теорії

права» С. Шапіро; розроблено єдину аналітичну рамку (три тези) для порівняльного аналізу різних версій юридичного позитивізму та їх застосування до вітчизняної судової практики;

удосконалено: методологічну основу дослідження юридичного позитивізму, що поєднує інструменти аналітичної філософії права, порівняльного правознавства та емпіричного аналізу судових рішень; понятійний апарат вітчизняної теорії права через систематизацію ключових термінів англо-американської традиції юридичного позитивізму;

дістали подальшого розвитку: уявлення про співвідношення позитивістського та природно-правового підходів у вітчизняній судовій практиці; аналіз рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду; можливості застосування засад англо-американського юридичного позитивізму у вітчизняній правовій доктрині та нормотворчій діяльності.

Наукова і практична цінність дисертації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення та висновки дисертації можуть бути використані: у науково-дослідній роботі – для подальшого розвитку теоретико-правових і філософсько-правових уявлень про юридичний позитивізм; у правозастосовній діяльності – при аналізі рішень судів вищої інстанції та розвитку судового тлумачення; у законотворчій діяльності – при вдосконаленні нормативно-правових актів у контексті євроінтеграційних процесів; у викладацькій діяльності – у процесі проведення навчальних занять та підготовки навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Теорія права та держави», «Філософія права», «Порівняльне правознавство».

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційної роботи достатньо повно висвітлено у наукових публікаціях здобувача. Посилання на опубліковані дослідження за дисертацією є достовірними. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 8 наукових працях: 5 статтях у

фахових виданнях України та 3 тезах наукових доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Усі результати і висновки наукового дослідження, що виносяться на захист, отримані здобувачем самостійно.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо змісту дисертації.

В цілому дисертаційна робота Крапивіна Є.О. вирішує важливу наукову проблему. Серйозних недоліків, під якими розуміються ті, що ставлять під сумнів основні висновки дисертанта, робота не містить. Відзначаючи актуальність проведеного дослідження, наукову новизну, ґрунтовний теоретичний рівень та практичну цінність його результатів, слід зауважити, що окремі наукові положення носять дискусійний характер:

1. У дисертації недостатньо чітко розкрито поняття «аналітична філософія права» стосовно сучасного етапу юридичного позитивізму. Зокрема, не в повній мірі обґрунтовано вплив ідей Л. Вітгенштайна, Дж. Остіна та інших мислителів-аналітиків. Залишається неясним, чи йдеться саме про аналітичну філософію права як особливий напрям, чи про застосування аналітичних методів у праві. Чітке окреслення меж досліджуваного явища є необхідним для його належного осмислення.

2. Розділ 3 дисертації, присвячений практичному застосуванню ідей англо-американських позитивістів, потребує поглиблення. Дисертант констатує переважання позитивістського підходу в практиці Конституційного Суду України та Верховного Суду, однак недостатньо зупиняється на проблемах, які такий підхід породжує у перехідному суспільстві. Надмірний формалізм в умовах нестабільної правової системи може перетворитися на інструмент легітимізації формально чинних, але сутнісно несправедливих норм. Аналіз відповідних справ надав би роботі більшої прикладної цінності.

3. Застосування ідей сучасних англо-американських юридичних позитивістів до справ, пов'язаних із захистом прав і свобод людини, суттєво підсилило б практичне значення дослідження. Доцільно присвятити

окремий структурний елемент аналізу тих рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду, де позитивістський підхід вступав у суперечність із принципами справедливості.

Водночас наведені зауваження здебільшого носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Крапивіна Є.О.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Крапивіна Євгена Олексійовича є оригінальною науковою працею, виконаною на належному теоретичному і прикладному рівнях, має послідовну і виважену структурну будову та є комплексним і завершеним науковим дослідженням. Структура дисертації цілком узгоджується з її темою, метою і завданнями дослідження. Зміст і результати роботи відповідають спеціальності 081 – Право, галузі знань 08 – Право. У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків і пропозицій, які відзначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. Наукові положення сформульовані здобувачем самостійно й відображають його особистий внесок у розвиток правової науки.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (у редакції постанови КМУ від 08 квітня 2025 року № 426), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами згідно з наказом МОН від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами згідно з постановою КМУ від 03 травня 2024 року № 507).

Таким чином, дисертація Крапивіна Євгена Олексійовича на тему «Основні засади юридичного позитивізму у сучасних доктринах Великої Британії та США» є самостійним, завершеним дослідженням, яке є внеском у юридичну науку, розв'язує проблему як наукового, так і прикладного значення та відповідає встановленим вимогам. Виходячи із зазначеного, дисертація Крапивіна Євгена Олексійовича може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри теорії та історії права
та держави Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка — Ольга БОГДАН

Підпис засвідчую
Вчений секретар
КАРАУЛЬНА
10.06

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Ідентифікаційний код 02070844

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 415 «42»
«10» 06 2026 р.